



DIVERSI-DATE

**TIPS EN METHODIEKEN VOOR
INTERLEVENSBESCHOUWELIJKE
DIALOOG TUSSEN JONGEREN**

Inhoud

Inleiding	4	Diversi-Date methodieken	26
Wat is Diversi-Date?	6	Digital storytelling	27
Diversi-Datedag	6	<i>Reflectie op digital stories</i>	29
Doel	9	Spel	32
Waarom Diversi-Date?	13	<i>Creatieve levensboom</i>	33
Interlevensbeschouwelijke dialoog	14	Koken	36
Levensbeschouwing op de Diversi-Datedag	16	<i>Klaskookboek 'Hapje Tapje'</i>	36
Kruispuntdenken: diversiteit, identiteit en privilege	17	<i>Past-da? puzzel</i>	40
Jongeren en identiteit	20	<i>Identiteitssoeper</i>	42
Vakoverschrijdende eindtermen	22		
Interlevensbeschouwelijke vakken	25		

<i>Diversi-Date op school</i>	44	<i>Bronnen</i>	66
Openheid voor diversiteit: een pedagogisch project	44	<i>Colofon</i>	71
Reflecteren: de leraar voor de spiegel	46		
Diversi-Date in de leraarskamer: caleidoscopikaarten	48		
<i>Diversi-Date in de klas</i>	52		
Positie van de leerkracht: bruggenbouwer	53		
Klasomgeving	54		

Inleiding

Onze samenleving wordt steeds diverser. Dat zorgt voor een boeiende mix, maar dit kan ook leiden tot vooroordelen, onbegrip en onzekerheid. Persoonlijk contact en dialoog is een goede manier om vooroordelen te doorbreken en tot verbinding te komen.

Met diversiteit bedoelen we alles wat mensen verschillend maakt. We verenigen dit niet louter tot cultuur of religie maar houden evenzeer rekening met gender, leeftijd, geaardheid, opleiding, sociaaleconomische achtergrond, ...

Al deze aspecten die ons verschillend maken, zorgen ervoor dat ieder van ons vanuit een ander perspectief naar de wereld kijkt, een andere beschouwing heeft van het leven. Levensbeschouwing is immers veel breder dan enkel cultuur of religie, maar eerder een kijk op de wereld die gevormd wordt door iemands achtergrond en ervaringen. Niet voor niets is het Engelse woord voor levensbeschouwing: worldview.

Diversi-Date heeft als doel leerlingen uit het Brussels en Vlaams secundair onderwijs te laten uitwisselen over levensbeschouwing, binnen een veilige context, aan de hand van talentgerichte methodieken. In het schooljaar 2016-2017 gingen we van start met dit project.

Diversi-Date omvat twee projectpijlers: enerzijds de jaarlijkse Diversi-Datedag, en anderzijds deze Diversi-Date praktijkgids. In deze gids lichten we de visie van Diversi-Date toe, hoe dit in de praktijk wordt ingevuld, en we beschrijven het verloop van de Diversi-Datedag. Aan de hand van enkele beknopte theoretische kaders over diversiteit, identiteit en levensbeschouwing, verklaren we waarom we kiezen voor dit project. We geven ook aan hoe Diversi-Date kadert binnen de eindtermen van het onderwijs.

Verder in deze gids vind je speelse methodieken en oefeningen over koken, spelen en verhalen vertellen, onder meer enkele methodieken die tijdens de Diversi-Datedag aan bod komen. Daarnaast bieden we praktische leidraden voor leerkrachten om diversiteit en levensbeschouwing op school- en op klasniveau bespreekbaar te maken. Vervolgens doen we enkele voorstellen om kritisch te reflecteren over de eigen diversiteit en die van de school, en om een veilige school- en klasomgeving te creëren waarbinnen levensbeschouwing bespreekbaar is. Tot slot reiken we enkele methodieken en oefeningen aan om met leerlingen én leerkrachten in dialoog te gaan.

De aanbevelingen en methodieken die je in deze gids terugvindt zijn bedoeld ter inspiratie. Je kan alle theorie, tips en oefeningen bestuderen en je eigen maken, of je kan de gids doorbladeren, eens proeven van Diversi-Date, en enkel de methodieken die voor jou zinvol lijken echt uitproberen in de praktijk. Aan jou de keuze.

Om een beeld te krijgen van de sfeer op de jaarlijkse Diversi-Datedag, kan je online heel wat extra beeldmateriaal en filmpjes vinden. Ook interessante informatie zoals de evaluatie van het project en aanvullende oefeningen en methodieken vind je op onze website: hig.be/nl/diversi-date.

Interlevensbeschouwelijke dialoog is vanuit verschil op zoek gaan naar datgene wat verbindend is. Dit willen we met Diversi-Date tot stand brengen. Wij hopen dat deze praktijkgids jou en je leerlingen inspireert tot een boeiende Diversi-Date.

Diversi-Date is een project van Odisee, Kenniscentrum Gezinswetenschappen, i.s.m. AxcenT vzw. Het krijgt de steun van de Vlaamse Gemeenschapscommissie, departement Welzijn, Gezondheid en Gezin, in het kader van de projectoproep #StrongerBrussels (subsidie Samenlevingsinitiatieven).

Wat is Diversi-Date?

Diversi-Date is een vernieuwend project. Het heeft als doel om jongeren ervaringen en visies te laten uitwisselen over hoe zij in het leven staan, en dit aan de hand van talentgerichte methodieken en binnen een veilige context. Als hogeschool brengen wij scholieren van de derde graad secundair onderwijs samen met studenten uit het jongerentraject van de bachelor Gezinswetenschappen. De uitwisseling loopt vlot tussen leeftijdsgenoten. Maar een eigen Diversi-Date organiseren kan ook binnen scholen of socio-culturele organisaties. Hoofdzaak is om een veilige context te creëren waarbinnen jongeren hun eigen levensbeschouwing, identiteit en die van anderen kunnen exploreren en hun ervaringen met elkaar kunnen uitwisselen. Op die manier komt via uitwisseling verbinding tot stand en verminderen vooroordelen.

Diversi-Datedag

"De begeleider van de kookworkshop zei op een gegeven moment: 'Als ik in mijn handen klap, moet iedereen in zijn moedertaal beginnen babbelen.' Zo hebben we ervaren dat communicatie eigenlijk veel meer dan alleen verbaal is."

Student Gezinswetenschappen

De Diversi-Datedag vindt plaats op de campus Schaarbeek van de Odisee-hogeschool en wordt bijgewoond door ongeveer 145 deelnemers. De grootste groep daarvan (circa 90) zijn leerlingen uit de derde graad secundair onderwijs (ASO en TSO), uit Brussel en Vlaanderen. Ongeveer vijftien leerkrachten komen met hen mee. Zowel de leerlingen

als de leerkrachten worden ontvangen en begeleid doorheen de dag door een twintigtal studenten uit het tweede jaar van de bachelor Gezinswetenschappen, samen met een twintigtal methodiekbegeleiders en docenten.

Voor de begeleiding van de leerlingen kiezen wij ervoor om de studenten uit het tweede jaar van de bacheloropleiding Gezinswetenschappen in te schakelen. Gedurende het academiejaar worden zij in het kader van het vak Projectonderwijs II voorbereid om die begeleiding op zich te nemen. Hiervoor gaan zij op voorhand op bezoek bij de organisaties die de verschillende workshops op de Diversi-Datedag verzorgen. Diversi-Date is zowel een leerervaring voor de studenten Gezinswetenschappen als voor de scholieren. Daardoor is het een dag door en voor jongeren en is het voor beide groepen een gedeelde ervaring tussen peers.

We kiezen voor verschillende talentgerichte methodieken om de leerlingen al doende in dialoog met elkaar te brengen. Die methodieken zijn digital storytelling, koken, spel, muziek, dans, ...

Om de leerervaring niet te laten eindigen na één dag, bieden we voor de leerkrachten van de betrokken leerlingen op dezelfde dag een workshop en uitwisselingsmoment aan over diversiteit en dialoog in de klas en op school. Op die manier kunnen zij zelf verder aan de slag met dit thema.

Tijdens de Diversi-Datedag worden de gebeurtenissen en de ervaringen van de leerlingen gefilmd. De beelden worden verwerkt in filmpjes over het verloop van de dag en over de workshops. Deze filmpjes zijn ter illustratie en als educatief materiaal online te vinden. Ook de digital stories die gecreëerd worden door de scholieren bij de methodiek 'Digital storytelling' vind je online: hig.be/nl/diversi-date.

*"Diversiteit ben ik als iets mooiers
beginnen beschouwen omdat ik die
dag zoveel moois heb gezien."*

Student Gezinswetenschappen



Aan de Diversi-Date dag op 23 maart 2018 namen leerlingen en leerkrachten van vijf scholen deel: Koninklijk Technisch Atheneum Jette, Koninklijk Atheneum Emanuel Hiel Schaarbeek, Lucernacollege Anderlecht, Mater Dei-Instituut Sint-Pieters-Woluwe, en TechniGO! Aalst. De methodieken werden die dag begeleid door de organisaties Cultureghem, Sociaal Werk - Odisee en Pimento.

Doel

Diversi-Date stimuleert jongeren tot tolerantie, openheid, respect en zelfvertrouwen inzake levensbeschouwing. Zo kunnen de jongeren een positief beeld over hun eigen levensbeschouwing ontwikkelen.

Een positief zelfbeeld kan hen in staat stellen om te handelen met respect voor de ander en de brede samenleving (Commissie Levensbeschouwelijke Vakken, Onderwijsinspectie, interlevensbeschouwelijke competenties, 2012). Tijdens de Diversi-Datedag kunnen de jongeren ontdekken wat hen verschillend maakt en wat hen verbindt. Daarnaast bereikt Diversi-Date nog een aantal bijkomende positieve effecten.

Jongeren in dialoog

De jongeren krijgen een laagdrempelig en veilig forum om met elkaar in dialoog te gaan. Het is een manier om hun (en onze) horizons te verbreden, het verhaal van anderen te horen, om te leren nuanceren, kritisch te redeneren en hun mening te formuleren met respect voor anderen.

Diversi-Date wil jongeren empoweren en veerkrachtig maken.

Relevant voor de stedelijke context Brussel

Het thema 'interculturele dialoog in een superdiverse samenleving' staat vandaag meer dan ooit op de agenda. Om het met de woorden van Dirk Geldof, docent in Gezinswetenschappen, te zeggen: "Vanuit een actief pluralisme kan leven in superdiversiteit niet zonder debat, samenspraak en tegenspraak. Het vraagt wederzijdse openheid en dialoog tussen iedereen die hier woont."

Diversi-Date wordt ondersteund door de Vlaamse Gemeenschapscommissie (VGC). "#StrongerBrussels maakt onze stad sterker. De geselecteerde projecten richten zich expliciet op jongeren en het leren

kennen van de ander. Een grootstad als Brussel heeft cohesie nodig. Ik geloof dat de overheid hierin een faciliterende rol moet vervullen. Daarom ben ik blij dat Diversi-Date gedragen wordt door enkele Brusselse onderwijsinstellingen en verenigingen. Het is voor mij het bewijs dat het Brusselse middenveld barst van de goede wil om in deze stad opnieuw een wij-gevoel te creëren”, aldus VGC-Collegelid bevoegd voor Welzijn, Gezondheid, Gezin en Gelijke Kansen Bianca Debaets (Samenlevingsinitiatieven, 2016).

Netwerken en innovatie van hogeschool en social-profit

Binnen de hogeschool Odisee werken we aan verschillende speerpunten. We willen een open gemeenschap zijn met aandacht voor superdiversiteit en we streven naar een sterke band met het werkveld. Door samenwerking met diverse social-profit organisaties bereiken we een grotere impact met het project, doen we aan samenlevingsopbouw, en stimuleren we onszelf en onze partners tot innovatie.

Relevant voor leerkrachten

Diversi-Date wil op een positieve en duurzame wijze bijdragen aan de interculturele dialoog en een diversiteitsbeleid op school. Dat wil zeggen dat we dialoog over levensbeschouwing en diversiteit op klas-, op lerarenkamer-, en op schoolniveau ambiëren, ofwel dialoog tussen leerlingen onderling, tussen leerlingen en leerkrachten, maar ook tussen leerkrachten onderling en met de directie.





De drempel tot het hoger onderwijs verlagen

De Diversi-Datedag heeft als bijkomend voordeel dat de drempel tot het hoger onderwijs verlaagd wordt.

"Dit was zeker een sterk punt aan de Diversi-Datedag. Heel wat leerlingen hebben vragen gesteld over de hogeschool en de campus. Velen van hen weten nog niet welke richting ze willen uitgaan. Hun kijk verbreden op maatschappelijke thema's, maar ook op studiemogelijkheden, maakte het ook voor leerlingen uit niet-sociale richtingen interessant om naar de campus te komen."

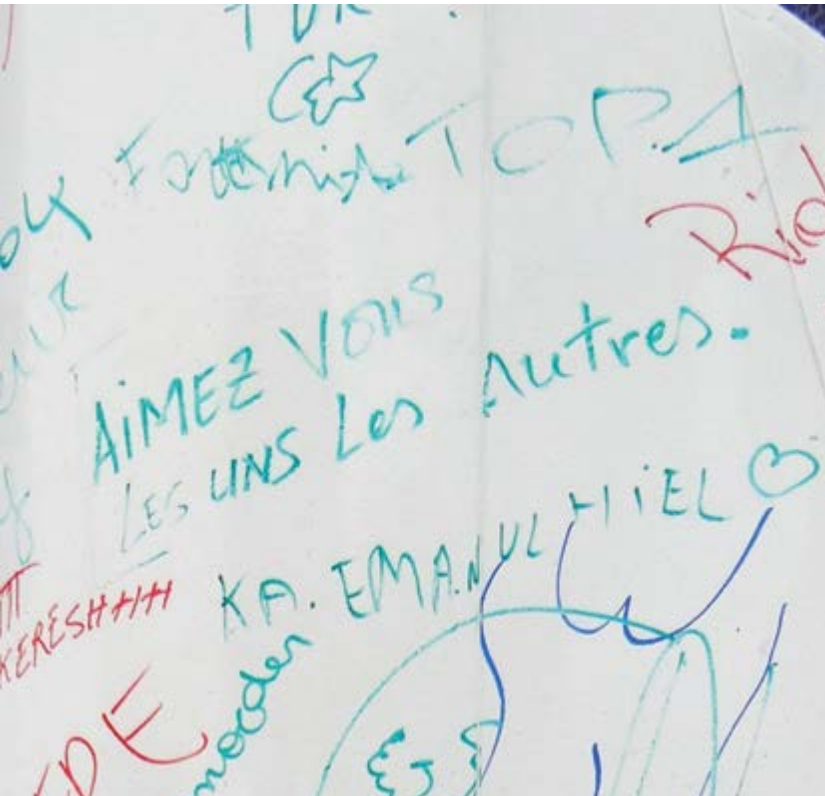
Leerkracht Emanuel Hiel

De doelgroep leerlingen uit de derde graad secundair onderwijs werd onder meer gekozen om hen vertrouwd te maken met het hogeschoolgebeuren en de brede hoger onderwijscontext. Diversi-Date biedt een speelse en directe kennismaking met het reilen en zeilen op een hogeschoolcampus. De opleiding Gezinswetenschappen, waarvan de studenten hen onthalen en ondersteunen, sluit ook goed aan op verschillende richtingen in het TSO en op Humane Wetenschappen. Diversi-Date wil op die manier de stap naar het hoger onderwijs faciliteren. Dit kadert binnen het thema 'onderwijsloopbaanbegeleiding'.

"Bij ons was er een student Gezinswetenschappen die erover sprak hoe moeilijk het soms is voor haar. Dat is voor onze leerlingen ook zeker interessant om te horen. 'Soms moet je eens je eigen grenzen verleggen, soms moet je eens over een drempel.' Ik denk dat ze daar veel meer aan hebben, want ons geloven ze de helft van de tijd toch niet. Als ze dit dan horen van iemand die dichterbij hen staat qua leeftijd, gaan ze het misschien wel eens aanvaarden."

Leerkracht Regina Pacisinstituut

Waarom Diversi-Date?



Het project Diversi-Date beantwoordt aan enkele reële noden, vragen en doelen van onze samenleving en van middelbaar en hoger onderwijs (zie ook hierboven). Waarom levensbeschouwing het hoofdthema van het project is, waarom jongeren de doelgroep zijn, en waarom we geloven in de kracht van verbinding zoeken in verschil, wordt in dit deel beschreven.

Interlevensbeschouwelijke dialoog

De Diversi-Datedag staat in het teken van interlevensbeschouwelijke dialoog. Het woord 'levensbeschouwing' wordt vaak foutief vereenzelvigd met 'religie'. Religie verbindt maar kan ook mensen als groep tegenover elkaar stellen, waardoor een dialoog hierover makkelijk polariseert in 'wij-zij-denken'.

Zoals in de inleiding aangegeven spreekt men in het Engels over worldview. Dit wil zeggen dat iedereen vanuit een ander perspectief naar de wereld kijkt, een andere beschouwing van het leven heeft. Dit voorkomt verwarring met religie. Wij zien levensbeschouwing veel breder dan religie of cultuur; bovendien kan er een enorme diversiteit aan levensbeschouwingen bestaan binnen één religie.

In die zin is levensbeschouwing een werkwoord, een continue zoektocht en tegelijk een vraag. Het is een proces van zoeken naar de eigenwaarde in relatie tot de wereld (Diversi-Date, denktank, 2016).

Je levensbeschouwing hangt sterk samen met je identiteit. Vertrekken vanuit iemands identiteit focust op het ik, en op de verschillen met de ander. Maar hoe positioneer je jezelf naar de wereld toe, naar je omgeving, verbind je jezelf met de ander? Vanuit welke houdingen interpreteer je het gedrag van de ander? Dat is levensbeschouwing (Diversi-Date, denktank, 2016).

Interlevensbeschouwelijke dialoog is geen dialoog over verschillen en gelijkenissen. Het is vanuit verschil op zoek gaan naar datgene wat verbindend is. Iedereen is uniek en heeft in zekere zin een unieke levensbeschouwing, of worldview.

"Eigenlijk willen we allemaal uniek blijven. Want dat is ook het voordeel van het feit dat we allemaal divers zijn. Maar diezelfde diversiteit zorgt ervoor dat we allemaal in hokjes worden gestoken. Dat we allemaal verschillend worden bekeken. Maar zouden we er niet eens voor kunnen zorgen dat we in plaats van naar de verschillen te kijken, we meer naar de gelijkenissen onder elkaar zouden kijken? Dat is misschien de oplossing, en de les die we vandaag hebben gekregen."

Leerling KTA Jette



Levensbeschouwing op de Diversi-Datedag

De drie talentgerichte methodieken (workshops) zijn gekozen omdat ze aansluiten bij activiteiten die altijd en overal terug te vinden zijn waar mensen samenleven, maar vaak op een andere wijze worden ingevuld: alle mensen, in alle tijden, koken en eten, vertellen verhalen, en spelen spelletjes. Dit draagt bij tot een gemeenschapsgevoel. In een spel kan niet enkel het verschil tussen mensen naar boven komen, maar ook wat de kijk van elke speler op zichzelf is. Je zelfbeeld kan van invloed zijn op de manier waarop je een spel speelt. Een spel versterkt je zelfbewustzijn, doet je nadenken over wie je bent en hoe je in het leven staat maar creëert daarnaast ook een groot groepsgevoel. Koken en eten verwijzen naar solidariteit, respect tonen, gastvrijheid en versterken van relaties. Verhalen vertellen werkt verbindend en is tegelijk een overdracht van gewoontes en gebruiken, waarden en normen, ... (Diversi-Date, denktank, 2016).

Tijdens de Diversi-Datedag valt op dat religie of termen die daarmee verband houden bijna nooit vernoemd worden. Levensbeschouwing komt duidelijk wel aan bod: zo spreekt men bij digital storytelling over het meest gelukkig moment dat ze zich herinneren; er wordt gesproken over kook- en eetgewoonten bij de workshop koken en tijdens de lunch werd al eens 'Happy birthday' in het Arabisch gezongen.

"Ik merkte wel dat ze zich op het einde van de dag beter in hun vel voelden. Ze voelden toen aan dat de leerlingen van de andere scholen eigenlijk ook bij hun groep hoorden. De leerlingen voelden zich gesterkt in hun levensbeschouwing."

Leerkracht Sint-Guido Instituut

Kruispuntdenken: diversiteit, identiteit en privilege

Met het project Diversi-Date zoeken we naar verbinding in verschil (zie ook hierboven). We leggen verschillen tussen personen bloot, om vervolgens te ontdekken dat er misschien meer is dat ons verbindt, dan dat ons verschillend maakt. Je bewust zijn van kruispuntdenken, kan helpen om inzicht te krijgen in die verschillen en verbindingen, en om mogelijkheden tot verbinding te ontdekken.

Kenmerken waarop mensen verschillen en overeenkomen, bepalen iemands sociale identiteit. Die kenmerken kan je visueel voorstellen op onder andere de assen van identiteitsvorming van Helma Lutz (Ella, z.d.). Kruispuntdenken, ook wel gekend als intersectioneel denken, laat zien dat niet één as bepalend is. Bijvoorbeeld: iemand is moslima, tevens kan deze persoon ook moeder zijn, of grootmoeder, hetero of lesbisch, werkgever of werknemer, met of zonder beperking... Hokjesdenken, waarbij je, veelal onbewust, personen op basis van een eerste indruk in een hokje plaatst (bijvoorbeeld: moslima) is dus enorm beperkend.

Sommige leerkrachten geven aan dat in scholen met overwegend leerlingen met een moslimachtergrond er eigenlijk geen diversiteit is. De theorie van kruispuntdenken tracht dit soort denken te doorbreken. Want ook in ogenschijnlijk homogene groepen is veel diversiteit aanwezig.



Waar je je op die assen bevindt, heeft een grote invloed op je positie en status in onze samenleving. Ben je man of vrouw, homo of hetero, hoog- of laagopgeleid, gezond of met een beperking... Het één heeft in onze samenleving, expliciet of impliciet, meer waarde dan het andere. Dat heet privilege. Privilege betekent dat je op basis van een van je identiteitskenmerken meer voordelen of opportuniteiten hebt in het leven dan iemand die zich op dat kenmerk aan de andere kant van het spectrum bevindt. Veel van deze voordelen worden onbewust toegekend én ontvangen.

Ook op school spelen privileges een grote rol. Een voorbeeld daarvan is dat leerlingen zonder migratieachtergrond in verschillende vakken op school (bv. geschiedenis, taal, ...) dezelfde dingen aangeleerd krijgen als wat ze thuis (informeel) geleerd hebben. Dat biedt hen, in vergelijking met leerlingen met een migratieachtergrond, een leervoorsprong. Een ander privilege dat een impact kan hebben op de schoolloopbaan van heel wat leerlingen, is dat katholieke of atheïstische leerlingen zelden of nooit worden aangesproken op hun levensbeschouwing of religie, maar moslimleerlingen wel. Dit geeft de indruk dat slechts één aspect van de identiteit ertoe doet, en het kan in sommige gevallen ook een gevoel van uitsluiting of onrechtvaardigheid teweegbrengen, wat op zijn beurt tot schoolmoeheid of rebels gedrag kan leiden.





Jongeren en identiteit

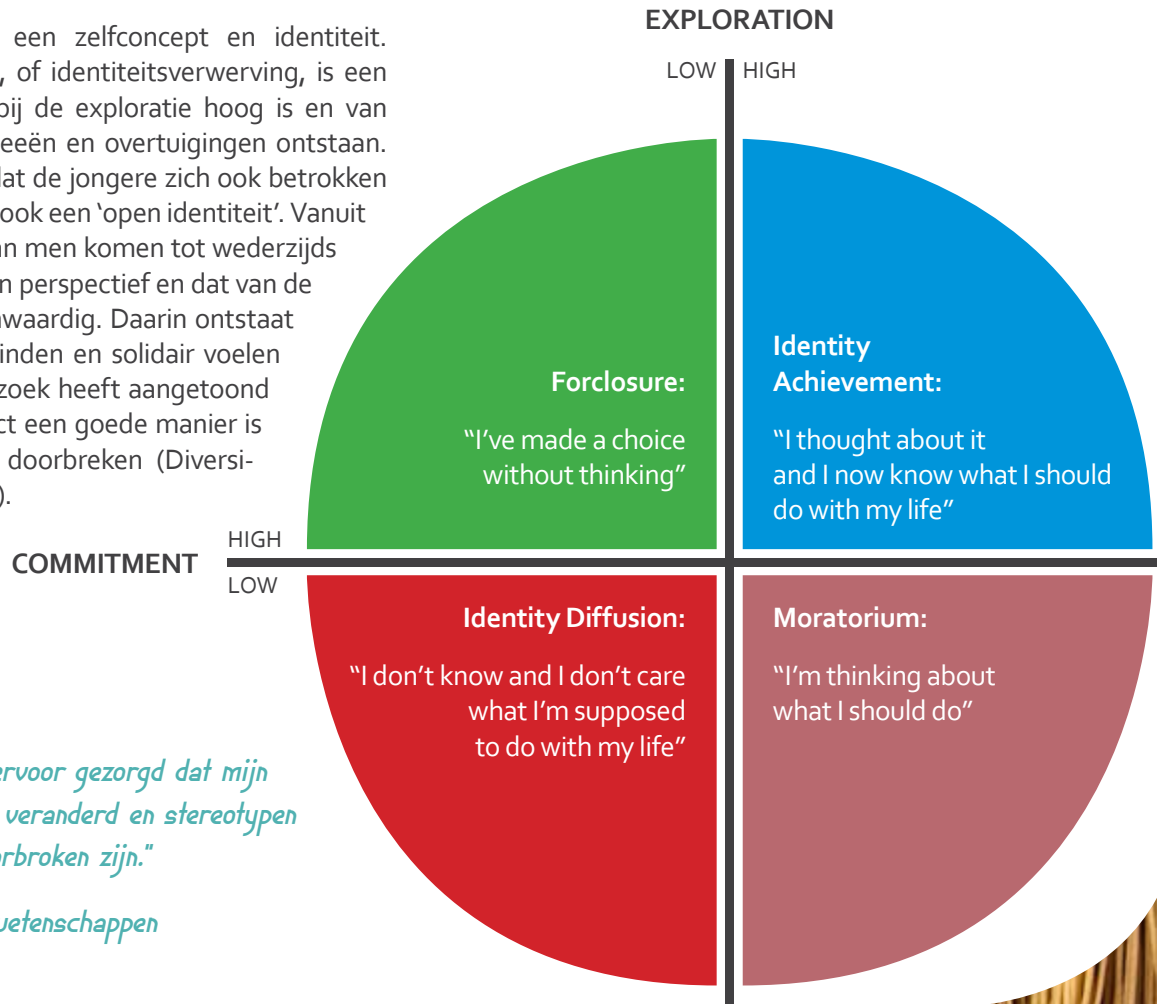
Waarom werken we met jongeren? Jongeren situeren zich volop in een identiteitsontwikkeling, waarbij ze experimenteren met verschillende posities. Enerzijds exploreren en experimenteren jongeren veel en hebben ze ook ruimte hiervoor nodig, anderzijds hebben ze ook nood aan houvast en bepaalde zekerheden.

James Marcia, klinisch ontwikkelingspsycholoog, maakt een onderscheid tussen verschillen identiteitsstatussen waarin (late) adolescenten zich kunnen bevinden. Het model is opgebouwd volgens twee concepten: exploratie (van mogelijkheden, van verschillende paden, bv. op vlak van studiekeuze, beroep, levensbeschouwing, ...) en binding (een persoonlijke band met belangrijke anderen, maar ook engagementen aangaan, ...) (Barry, S., z.d.).

De combinatie van de twee concepten uit zich in vier identiteitsstatussen:

- **Identiteit foreclosure of een gesloten identiteit:** exploratie van mogelijkheden of alternatieven is afwezig. De adolescent accepteert blind de waarden en overtuigingen van zijn ouders, familie of de omgeving. Hij of zij denkt hierniet zelf over na. De jongere conformeert zich aan verwachtingen van hun omgeving. Ontplooiingsmogelijkheden worden hierdoor afgesloten.
- **Identiteitsverwarring:** de jongere is nog niet begonnen met het exploreren van mogelijke identiteiten, hij of zij weet niet welke persoon hij of zij wenst te worden, heeft geen duidelijk beeld van zichzelf in de toekomst. Ook bindingen met belangrijke anderen zijn zwak: ze hebben weinig echte contacten.
- **Identiteitsmoratorium:** de jongere exploreert actief zijn of haar identiteit, maar heeft nog geen beslissing gemaakt over wie hij of zij wil zijn, welke overtuigingen hij of zij aanhangt. Bindingen zijn vaag en niet-specifiek. Jongeren in deze status hebben vaak te maken met angstige en ambivalente gevoelens.
- **Identiteitsverwerving:** de jongere heeft verschillende mogelijkheden geëxploreerd, verbindt zich tot bepaalde overtuigingen en weet hoe hij of zij zijn leven wil inrichten. De jongere staat open voor nieuwe ideeën en kan deze beoordelen op basis van innerlijke maatstaven. Bindingen zijn aanwezig.

Reflectie leidt tot een zelfconcept en identiteit. Identity achievement, of identiteitsverwerving, is een identiteitsvorm waarbij de exploratie hoog is en van hieruit ook nieuwe ideeën en overtuigingen ontstaan. Dit laatste betekent dat de jongere zich ook betrokken voelt. We noemen dit ook een 'open identiteit'. Vanuit een open identiteit kan men komen tot wederzijds begrip: je hebt je eigen perspectief en dat van de ander, beide zijn evenwaardig. Daarin ontstaat het zich kunnen verbinden en solidair voelen met de ander. Onderzoek heeft aangetoond dat persoonlijk contact een goede manier is om vooroordelen te doorbreken (Diversi-Date, denktank, 2016).



"De dag heeft ervoor gezorgd dat mijn denkwijzen zijn veranderd en stereotypen en stigma's doorbroken zijn."

Student Gezinswetenschappen

Vakoverschrijdende eindtermen

“De VOETen (vakoverschrijdende eindtermen) bestaan uit een stam en zeven contexten. De eindterm burgerzin, bedoeld om te leren samenleven en actief te participeren aan de samenleving, komt in drie van deze contexten voor: de politiek-juridische context, de socio-economische context en de context socioculturele samenleving. Maar kennis, vaardigheden en attitudes die verwijzen naar burgerzin, zitten ook in de context sociorelationele ontwikkeling (bv. de eindterm 'zoeken naar constructieve oplossingen voor conflicten') en de context omgeving en duurzame ontwikkeling (bv. 'zoeken naar duurzame oplossingen om de lokale en globale leefomgeving te beïnvloeden en te verbeteren').

De verschillende contexten hangen samen met een 'stam' van essentiële democratische vaardigheden zoals een open en constructieve houding, zich respectvol gedragen, kritisch denken, verantwoordelijkheid opnemen enzovoort (Vlaams Parlement, 2010).”

Sommige scholen hebben burgerschap als verplicht vak opgenomen in het lessenpakket. Dit illustreert het

belang van deze attitude. In De Standaard van 3 april 2018 lezen we 'leerlingen moeten elkaar niet louter leren tolereren, maar leren om met elkaar om te gaan.' (Amkreutz, R., 2017). Vanaf 2019-2020 wordt het voor alle scholen in het GO! verplicht om burgerschap een vaste plaats te geven in het curriculum, maar ook in de organisatiecultuur van de school. Volgens Raymonda Verdyck (De Standaard, 2018), afgevaardigd bestuurder van het GO!, is burgerschap “geen vrijblijvend verhaal: Ik denk dat de nood aan verbinding nu groter is dan vroeger”.

“Ik vind het een voordeel om eens buiten de muren van de school te gaan. Als je weg bent met de leerlingen en je kijkt naar hun gezichten, dan stralen die blijdschap uit. Bij de VOETen is het belangrijk om 'de omgeving te leren kennen': dit draagt bij aan burgerzin. Het feit dat er socio-culturele organisaties van het Brusselse actief aan deelnemen, past ook perfect bij het principe van 'burgerzin'. Ook naar jullie komen, de weg ernaar toe, het aanleren van een traject en dat ze Nederlands moeten spreken past binnen dit kader.”

Leerkracht KTA Jette







Interlevensbeschouwelijke vakken

(Inter)levensbeschouwelijke variatie is aanwezig in vele klasgroepen, waardoor de school op dit vlak een spiegel van de samenleving is. De leraar levensbeschouwelijke vakken onderkent die realiteit en gaat er positief mee om. De leraar werkt rond en vanuit de levensbeschouwelijke identiteit van leerlingen. De vrije keuze voor een levensbeschouwelijk vak is een duidelijk signaal van de school dat verschillende levensbeschouwingen aanvaard en gerespecteerd worden. Deze basis is de voorwaarde voor wederzijds vertrouwen en respect en schept een mogelijkheid voor dialoog (Raad voor Inspectie en Begeleiding niet-confessionele Zedenleer, interlevensbeschouwelijke competenties, juni 2010).

"Interlevensbeschouwelijke vakken zijn verplicht vanuit het Ministerie van Onderwijs. We zijn verplicht om die uitwisseling tussen geloofsovertuigingen te versterken. Ik merk echter dat niet alle collega's daar tijd kunnen voor vrijmaken. Daarin helpt Diversi-Date."

Leerkracht KTA Jette

Diversi-Date methodieken



Uniek aan de Diversi-Datedag is dat de invulling van de dag, de creaties en de aangesneden onderwerpen in handen van de jongeren zijn. De studenten uit het tweede jaar Gezinswetenschappen (gemiddeld 19 à 20 jaar) staan in voor de voorbereiding, begeleiding en rapportering van de Diversi-Datedag. Volwassenen spelen enkel een faciliterende rol. We doen voor de ondersteuning van de drie werkvormen beroep op twee Brusselse organisaties en één Vlaamse organisatie die aandacht voor interlevensbeschouwelijke uitwisseling hebben: de opleiding Sociaal werk van Odisee, Cultureghem, en Pimento.

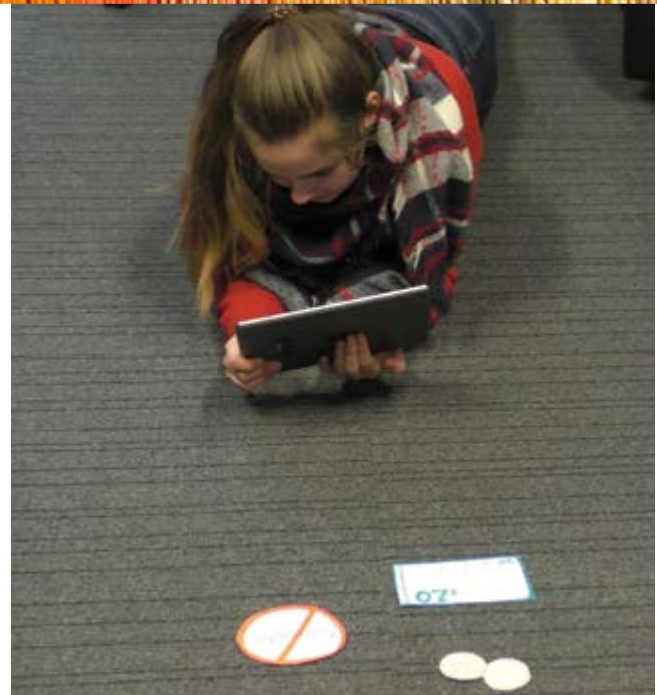
We zijn ervan overtuigd dat Diversi-Date in eender welke context kan plaats vinden, ook in jouw school of socio-culturele organisatie, met meerdere scholen samen, met het leerkrachtenkorps, tussen leerlingen, ...

Om met leerlingen betekenisvol te werken rond levensbeschouwing en diversiteit kan je volgende oefeningen gebruiken, waarvan enkele ook tijdens de Diversi-Datedag aan bod zijn gekomen. Ze zijn interessant om ook in de klas verder over deze thema's te reflecteren. Reflectie leidt tot zelfinzicht en draagt bij tot het creëren van een open identiteit (zie eerder: Waarom Diversi-Date?).

Digital storytelling

Digital stories zijn filmpjes die door de leerlingen zelf gemaakt worden en aan het bredere publiek getoond worden. Concreet gaan de jongeren met een iPad aan de slag. De leerlingen regisseren, filmen en monteren hun eigen verhaal (Digital story, opleiding Sociaal Werk, Odisee).

"Elke mens is een verhaal. Via Digital Storytelling laten we mensen hun verhaal vertellen. Ze geven zelf vorm aan gebeurtenissen, ze laten hun creativiteit de vrije loop en ze zetten dit alles om naar een digitaal verhaal. Digital Storytelling doet mensen in kleine groep over hun leven reflecteren, en met een concreet resultaat als einddoel: een korte zelfgemaakte video." (Maks vzw, 2017)



"Verhalen vertellen zorgt voor herkenning en dat zorgt voor een groter samenhangsgevoel. Al vertellend voelen ze zich minder alleen. Het heeft een sociaal effect."

Student Gezinswetenschappen



REFLECTIE OP DIGITAL STORIES

Doel van de werkvorm:

In de verschillende digital stories gemaakt door deelnemende leerlingen tijdens de Diversi-Datedag zitten essentiële thema's vervat die aanleiding kunnen zijn voor een gesprek. We lichten de thema's toe met interessante dialoogvragen. Deze dialoogvragen kunnen leiden tot een verdiepende kennismaking met en verbinding creëren tussen leerlingen.

Verloop van de werkvorm

- Toon het filmpje aan de leerlingen: je vindt ze op hig.be/nl/diversi-date.
- Reflecteer op de thema's door de dialoogvragen te stellen. Kies er desnoods enkele interessante thema's uit die relevant zijn voor je eigen leerlingengroep. Ga als leerkracht in een open dialoog met de klas.
- Hanteer hierbij de tips en aandachtspunten van verbindende dialoog (p. 61).

1 'De held' & 'Een kans voor iedereen'

Thema: mensen helpen, vrijwilligerswerk, armoede

- Hebben jullie je al eens als een held gevoeld? Waarom?
- Heeft er iemand al eens vrijwilligerswerk gedaan, of wil je dat later graag doen? Zo ja, waarom? Wat voor soort vrijwilligerswerk?
- Helpen jullie graag mensen, zo ja, waarom? Wil je later misschien voor je werk mensen helpen?
- ...

2 'Verlies'

Thema: rouw, zingeving

- Heeft iemand al eens een dierbare verloren, wil je daar iets over vertellen?
- Geloven jullie in een (vorm van) hiernamaals?
- Vinden jullie het belangrijk om je leven te leiden, zoals jij dat zelf wil? En zo ja, doe je dat ook?
- Is er volgens jullie een zin van het leven?
- Welke rouwrituelen ken je?
- ...

3 'De nachtmerrie'

Thema: oorlog, terreur

- Ben jij bang voor oorlog of terreur? Waarom wel/niet? Denk je dat het in België veilig is?
- Heb je al eens iemand ontmoet die in oorlogsgebied is geweest of ben je zelf ooit moeten vluchten voor oorlog of terreur?
- ...

4 'Twee werelden komen terug samen'

Thema: iemand missen, reünie, internationalisering

- Heb jij vrienden of familieleden die in andere landen wonen? Zie je hen soms?
- Vind je het moeilijk om hen te missen?
- Of vind je het fijn om internationale vrienden en familie te hebben? Waarom?
- ...

5 'Ramadan Moubarak'

Thema: religie, feest

- Welke feesten of tradities zijn er in jouw familie? Welke zijn zeer belangrijk?
- Hoe verlopen die feesten? Welke gewoontes en gebruiken komen hierbij aan bod?
- ...

6 'God is everywhere'

Thema: studentenjob, zakgeld, verantwoordelijkheid

- Hebben jullie een studentenjob of een vakantiejob, en zo ja, waarom? Vinden jullie het belangrijk om zo verantwoordelijkheid te nemen en met geld te leren omgaan?
- Krijgen jullie thuis zakgeld, en zo ja, waarvoor mogen jullie dat dan gebruiken?
- Vind je dat zakgeld krijgen belangrijk is? Vind je dat jouw ouders je voldoende vertrouwen met geld?
- Mogen jullie vaak alleen thuis blijven van je ouders en vind je dat een grote verantwoordelijkheid? Voel jij je al klaar om zelfstandig te wonen?
- ...

7 'Het accident'

Thema: verkeer en verkeersveiligheid

- Voelen jullie je veilig in het verkeer in Brussel en in jouw wijk, of in de buurt van de school?
- Als jij minister zou zijn, zou je dan iets veranderen aan de verkeersregels om het veiliger te maken?
- ...

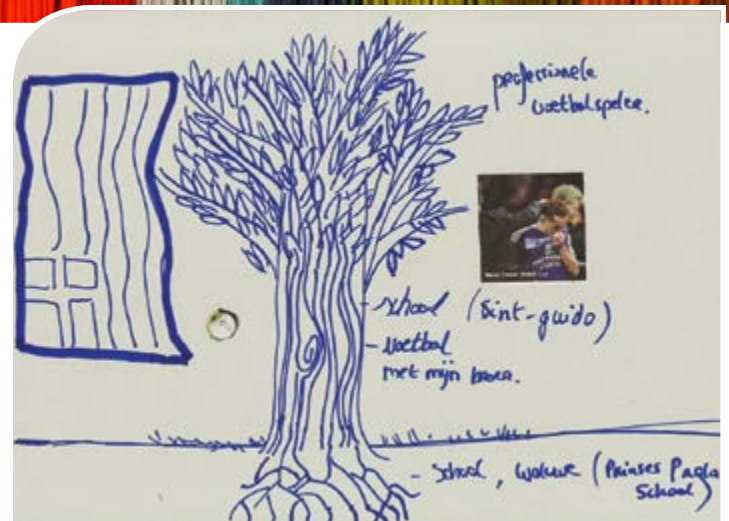


Spel

De mens is een spelend wezen. Spel is een fundamenteel element van cultuur. Spel is een uitgelezen manier om met elkaar uit te wisselen.

"Iedereen verstond elkaar: er was geen ruzie, geen conflicten. Er was bijvoorbeeld een Ugandese begeleider van een workshop nog maar twee dagen in België, hij sprak geen Nederlands en geen Frans, maar kon ons toch een spelletje aanleren. Via een eenvoudig spel communiceerde hij met ons."

Student Gezinswetenschappen

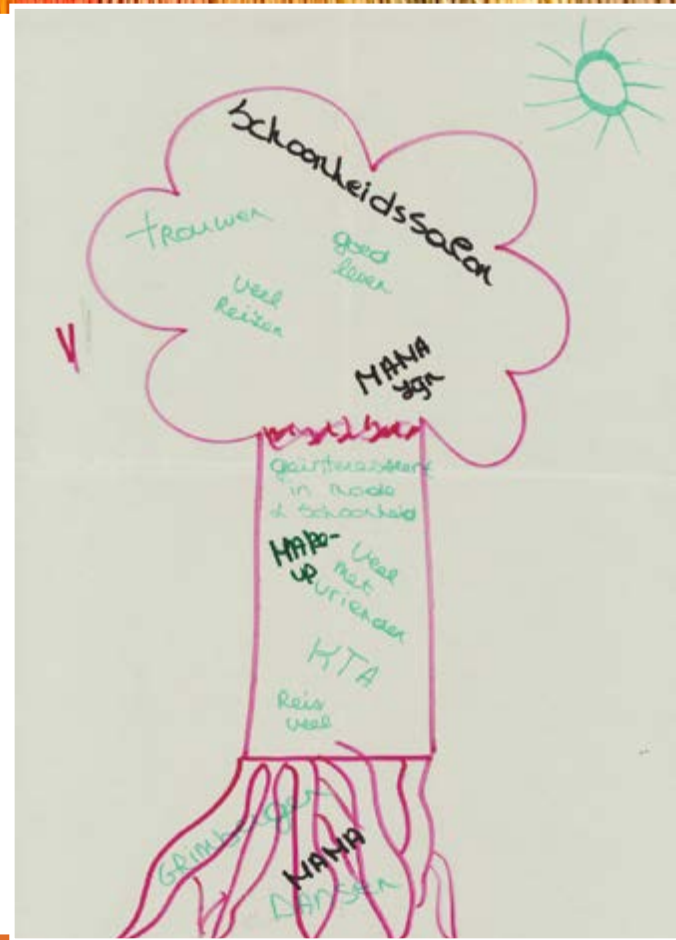


CREATIEVE LEVENSBOOM

De levensboom (ook wel Tree of Life genoemd) is een narratieve methode die de boom gebruikt als creatieve metafoor voor het leven. De aanpak nodigt mensen uit om rijke en identiteitsversterkende verhalen te ontwikkelen die geworteld zijn in hun sociale en culturele geschiedenis. De methodiek is ontwikkeld door Ncazelo Ncube en David Denborough van het Dulwich Centre. Via de methode van de Tree of Life geven mensen de rijkdom van levensverhalen een plek: over vroeger, nu en de dromen voor de toekomst, over vrienden, familie en het land van herkomst (Dulwich Centre, z.d.). Deze levensbomen werden gecreëerd tijdens de workshop 'Spel' op de Diversi-Datedag in 2017.

"In de echte bomenwereld komen bomen van dezelfde familie elkaar te hulp als het niet goed gaat met een van hen. Via hun wortels zoeken ze elkaar op. Op die manier kunnen ze voeding en water en grondstoffen doorgeven aan bomen die in nood zijn. Ervaar je dit ook in jouw leven in de mensenwereld?"

Claire Wiewauters *



* Claire Wiewauters is lector in de opleiding Gezinswetenschappen van Odisee. Zij hanteert de methodiek 'Tree of Life' om dialoog tot stand te brengen bij vluchtelinggezinnen en -kinderen. Wil je meer weten over deze methodiek en het gebruik ervan, dan verwijzen we naar de website van het kenniscentrum Hoger Instituut voor Gezinswetenschappen: www.hig.be.

Doel van de werkvorm:

Een verdiepende kennismaking met en verbinding creëren tussen leerlingen. Ze krijgen via deze methodiek meer inzicht in hun eigen verhaal, en beseffen dat ze niet alleen zijn met hun verhaal.

Verloop van de werkvorm:

- Iedereen tekent een boom (15 min), en noteert daarop trefwoorden die verwijzen naar het verleden, het heden en de toekomst.
- De bomen worden anoniem opgehangen; iedereen bekijkt alle bomen.
- Iedereen onthoudt één onderwerp uit zijn/haar boom dat hij/zij wil delen in de grote groep. De leerkracht vraagt bij ieder onderwerp voor wie dit herkenbaar is. Op die manier probeert de leerkracht via gemeenschappelijke thema's verbinding te creëren.

Volgende vragen kunnen zowel als inspiratie voor het tekenen van de boom dienen als voor de reflectie. Het is niet verplicht om alle vragen te beantwoorden.

De wortels van de boom

- Waar kom je vandaan/komt jouw familie vandaan? Wat is jouw familiegeschiedenis?
- Wie heeft jou al het meest geleerd of heeft je leven het meest beïnvloed?
- Wat zijn jouw favoriete plekken, binnen- of buitenshuis?
- Wat geeft jou sterkte of kracht? Naar wie ga je als je steun nodig hebt?
- ...

De grond

- Waar leef je nu?
- Waar ben je hoofdzakelijk mee bezig in je leven?
- Wie is allemaal belangrijk voor jou?
- ...

De stam van de boom

- Welke vaardigheden en capaciteiten heb je? Hoe en wanneer heb je die ontwikkeld?
- Van wie heb je die geleerd? (Het gaat zowel om fysieke capaciteiten of talenten als om creatieve of zorgzame eigenschappen, ...)
- ...

De takken van de boom

- Wat zijn jouw dromen en wensen in het leven?
- Welke richting wil je uit in je leven?
- Welke hoop en/of wens heb je voor anderen, je familie, je gemeenschap?
- ...

De bladeren van de boom

- Wie zijn de personen die voor jou belangrijk zijn (kan ook een overleden iemand zijn)?
- Welke fijne momenten heb je samen met hen beleefd? Wat is of was er speciaal aan hen? (Het kunnen ook huisdieren, idolen, goden, attributen ... zijn.)
- ...

De vruchten of bloemen van de boom

- Welke belangrijke geschenken heb je al gekregen of gegeven in je leven? Dat kunnen zowel materiële zaken zijn als immateriële (bijvoorbeeld zorg, liefde, aandacht, ...).
- Waarom heeft die persoon dit gegeven?
- Wat zou die persoon appreciëren in jou? Wat draag je bij aan zijn/haar leven?
- ...



Koken

Elkaars 'keuken' ontdekken, samen koken en samen eten zijn mooie manieren om elkaars gewoontes te ontdekken, om respect voor elkaar uit te drukken maar het staat ook symbool voor gastvrijheid. In de workshop koken werd een interculturele lunch bereid door leerlingen voor leerlingen, begeleiders en leerkrachten.

KLASKOOKBOEK 'HAPJE TAPJE'

Doel van de werkvorm:

Experimenteren met recepten, thuis of in de klasgroep, en hierop reflecteren, kan inspirerend zijn om vanuit openheid elkaars kookcultuur te leren kennen. Samen eten of samen koken schept verbinding. Ga hierbij in gesprek met elkaar.

Verloop van de werkvorm:

Werk samen een klaskookboek uit met traditionele, experimentele, zelfverzonnen, creatieve, familiale, lekkere, ... gerechten van iedereen. Dit kan gaan van een eenvoudig hapje, drankje of een brooddoos tot en met een viergangenmenu.

Hou de recepten bij in een map. Extra leuk wordt het wanneer je een potluck organiseert met je leerlingen. Een potluck is een gezamenlijke maaltijd waarbij elke leerling eten meebrengt (vaak zelf bereid) en dat deelt met alle andere aanwezige leerlingen.





"Er was een jongen met Marokkaanse roots die zei dat hij het vreemd vond om daar groenten te staan kuisen. Ik vroeg waarom hij dat vond. "Omdat bij ons verwacht wordt dat vrouwen achter het fornuis staan", zei hij. Dan hebben we daarover in groep gepraat."

Student Gezinswetenschappen

Opdrachten (thuis voor te bereiden)

- Wat aten je grootouders vaak als kind? Neem een recept mee van je grootouders.
- Wat is het bekendste gerecht uit jouw land (van herkomst)?
- Breng een familierecept mee naar de klas.
- Welke gerechten zijn typisch voor bepaalde feesten? En welke feesten zijn dat dan?
- Maak twee foto's: van de gezinsmaaltijd en van je gezin tijdens de maaltijd. Beschrijf de ruimte waarin je eet en eventueel de gebruiken daarbij.
- ...



Reflectievragen bij het samenstellen van het klaskookboek

- Welke rol speelt eten in je leven? Is eten iets waar je van geniet, iets wat je graag deelt met anderen, of is eten voor jou gewoon noodzakelijk?
- Wat is jouw lievelingsgerecht en waarom?
- Wat kook je zelf graag en waarom?
- Welke kruiden gebruik je veel? Welke groenten eet je vaak?
- Eet je vaak vlees? Zo ja, welk vlees?
- Hou je van snacks of tussendoortjes?
- Vertel iets over tafelrituelen, gebruiken en gastvrijheid bij je thuis.
- Vergelijk de foto's die de leerlingen meebrengen: wat valt op, wat is gelijk, wat is verschillend, ...?
- ...



PAST-DA? PUZZEL

Doel van de werkvorm:

Via deze oefening leren je leerlingen over gastvrijheid, respect voor andere eetgewoonten en -gebruiken, het verband tussen familie- of vriendschapsrelaties en samen eten.

Verloop van de werkvorm:

Knip onderstaande briefjes van elkaar. De leerlingen maken een zin door uit elke kolom één briefje te trekken. Ze maken de zin af door te antwoorden op de vragen: Wat eet je dan? Of welk restaurant kies je?

IK GA KOKEN VOOR

IK GA OP RESTAURANT MET

Reflectie

- Iedere leerling leest zijn/haar zin voor en geeft zijn/haar antwoord.
- Vraag telkens aan de leerling waarom hij/zij dit antwoord heeft gekozen.
- Bespreek met de leerlingen welke invloed de cultuur van iemand en/of de relatie met die persoon heeft op de maaltijd.
- Vraag of er bepaalde gewoontes of gebruiken zijn?
- Wat is voor jou gastvrijheid?
- Hoe maak je het gezellig?
- Praat je tijdens het eten? Zo ja, waarover?
- ...

IEMAND DIE IK NIET KEN

IEMAND WAARVAN IK HOU



VAN DEZELFDE CULTUUR

VAN EEN ANDERE CULTUUR

"Wat heb je nodig voor een Diversi-Date? Verschillende mensen met veel enthousiasme - maar dat was wel aanwezig denk ik, toch? We hebben de handen in elkaar geslagen en we begonnen met het bereiden van de pompoensoep met een vleugje plezier. Eerst hebben we de groepjes in vijf stukjes gesneden en alles in één kom gemengd. Met onze magische lepel zorgden we ervoor dat alles één geheel werd. Samen gingen we aan het werk voor de maaltijd van de dag: een mengsel van een beetje rode biet, spel, solidariteit, en nog veel meer. Met wat rijst, verschillende talen en veel culturen hebben we een lekkere maaltijd op tafel gebracht. Om onze dag zoet af te sluiten, gingen we te werk met een stukje van elk van ons. Het mooie weer zorgde voor een goede sfeer."

Leerling Regina Pacisinstituut

IDENTITEITSSOEP

Doel van de werkvorm:

Op een laagdrempelige en speelse manier de (mede-) leerlingen op een andere manier leren kennen, nieuwe aspecten van hun identiteit leren kennen, en verbinding creëren tussen leerlingen.

Verloop van de werkvorm:

"Combineer basisingrediënten om je bouillon te maken en breng aan de kook. Cooi de eerste toevoegingen erbij en laat 18 tot 25 jaar pruttelen, terwijl je naar keuze extra smaak en geheime ingrediënten toevoegt."

Laat de leerlingen de vragen van hun 'Yousoup recipe' invullen (Samuel Killermann, 2012). Je vindt deze invulbladen op hig.be/nl/diversi-date. Leerlingen zijn niet verplicht alles in te vullen, ze mogen ook vragen niet beantwoorden als ze iets liever niet vertellen. Wanneer iedereen klaar is met invullen, gaan ze in een dubbele cirkel of dubbele rij per twee zitten om in speeddate-formule hun persoonlijke soep te bespreken.

YOUSOUP Recipe by its pronounced METROsexual



Vraag de leerlingen om van elkaar te weten te komen wat ze gemeenschappelijk hebben, en iets te weten te komen dat ze nog niet wisten van elkaar.

Na enkele minuten laat je de leerlingen uit één rij of cirkel allemaal een stoel opschuiven. Herhaal dit tot iedereen de hele rij of cirkel heeft gesproken.

Ingredients:

base & broth

- race
- ethnicity
- gender
- sexuality
- disability status



early additions

- socioeconomic status
- geographic location
- education
- family structure



optional

- hobbies & passions
- religion & faith
- career
- political beliefs



secret ingredients

- personal experiences
- changes to other ingredients
- hidden identities
- misperception of ingredients



Procedure:

Combine base ingredients to create broth and bring to a boil. Add early additions and simmer over low heat for 18 - 25 years, adding optional and secret ingredients to taste. Makes one You.

©2012 Samuel Kibermann www.ItsPronouncedMetrosexual.com

Tip

De meeste vragen zijn duidelijk, maar als begeleider van deze methodiek kan je misschien wat voorbeelden geven. Bij 'Persoonlijke ervaringen' kunnen er verschillende antwoorden gegeven worden, bijvoorbeeld: ben je al eens op wereldreis gegaan, of heb je een lief, of heeft iemand al eens liefdesverdriet gehad, ...

Bij 'Verborgen identiteit' kunnen leerlingen iets vertellen dat niemand in de klas weet, bijvoorbeeld dat ze eigenlijk vegetariër willen zijn, of dat ze graag een huisdier willen, dat ze last hebben van hoogtevrees, ...

Diversi-Date op school

Om te werken rond diversiteit op school zijn er bepaalde voorwaarden waaraan best voldaan wordt op beleidsniveau en in het leerkrachtenkorps. Dat wil niet zeggen dat zonder die voorwaarden leerkrachten niet individueel kunnen werken aan diversiteit in de klas. Wanneer aandacht voor diversiteit echter op schoolniveau wordt gedragen, kunnen overkoepelende initiatieven én de inzet van leerkrachten duurzamer zijn en meer impact hebben. Leerkrachten hebben bovendien meer slagkracht als diversiteit ook opgenomen wordt in het pedagogisch project van de school.

In dit deel bieden we enkele tips en tricks die het werken rond diversiteit op school en in jouw klas kan ondersteunen.

OPENHEID VOOR DIVERSITEIT: EEN PEDAGOGISCH PROJECT

Tijdens de workshop voor deelnemende leerkrachten op de Diversi-Datedag gaven de leerkrachten aan wat ze als pluspunten dan wel als werkpunten ervaren op het gebied van diversiteit en het beleid binnen hun school. Hun lijst is een rijk pallet aan suggesties op zowel klas-, team- en schoolniveau (Workshop leerkrachten, Diversi-Date, 2018).

Zijn deze punten ook herkenbaar op jouw school? Kan je er nog toevoegen vanuit je eigen ervaring?

Online vind je enkele ondersteunende vragen om van diversiteit een pedagogisch project dat gedragen is door de ganse school te maken (hig.be/nl/diversi-date).

Pluspunten

Werkpunten

Klasniveau

- Leerlingenbegeleiding
- De huiswerkklas
- Diversiteit is ingebed in meerdere vakken doorheen de ganse opleiding
- Betrekken van tolken (ook uit het netwerk van de leerling)

- Meer vakoverschrijdend werken
- Meer ouderbetrokkenheid
- Leerlingen worden opgedeeld in richtingen en dat is op zich segregatie

Teamniveau

- Leerkrachten gaan reeds onbewust goed om met diversiteit
- Vorming krijgen als leerkracht
- Open reflectie in de leraarskamer
- Goede samenwerking met collega's
- Diversiteit wordt als zeer belangrijk gezien door opleidingshoofden en directies

- Werving personeel en leerlingen
- Meer diversiteit in het lerarenkorps
- Theorie omzetten in praktijk (organisatie en communicatie)
- Meer tijd en ruimte voor de ontwikkeling van een diversiteitsbeleid
- Kennis en ervaring ontbreekt
- Soms onzeker voor vernieuwing

Schoolniveau

- Een open dialoog en houding
- OGOKO (overkoepelend GOK-overleg)
- Armoede wordt aangepakt
- Iedereen is welkom
- Goed beleid
- Luisteren naar het sociale werkveld

- Weinig coördinatie
- Het taalbeleid (Frans, Nederlands) heeft nog vele vraagtekens
- Mensen en budget
- Meer samenwerken tussen vakken en scholen
- Ervaringen uitwisselen
- Open ruimte creëren voor experimenteren

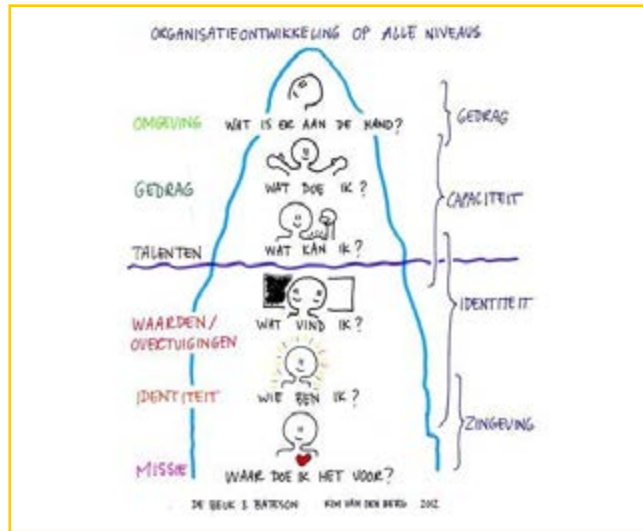


REFLECTEREN: DE LERAAR VOOR DE SPIEGEL

Welke diversiteit zie je in het lerarenkorps? Er is misschien meer diversiteit dan je denkt. Om van diversiteit een sterkte te maken op schoolniveau, is het zinvol eerst eens voor de spiegel te staan en als leerkracht na te gaan: wie ben ik? Hoe ben ik zo geworden? En waar hecht ik belang aan?

Een leraar is niet waardenneutraal. De manier waarop hij of zij in de klas staat, met welke opvattingen hij/zij kijkt naar mens en maatschappij, is bepalend voor de

manier waarop een leerkracht lesgeeft, welke inhoud hij/zij aanbiedt en hoe hij/zij naar de leerlingen kijkt en hen versterkt. Bezieling en motivatie drijft het handelen van de leerkracht. Het eigen referentiekader is hier bepalend in. In jobs waarin je met mensen werkt, zoals onderwijs, is het dan ook belangrijk om te reflecteren over het eigen referentiekader, wat je handelen stuurt, en hoe het eventueel kan bijgestuurd worden wanneer nodig. Onderstaande figuur geeft de gelaagdheid van het mensgericht handelen weer.



De figuur is gebaseerd op het ui-model van antropoloog Gregory Bateson en wordt ook binnen de opleidingen Sociaal-Agogisch Werk van de hogeschool Odisee gebruikt, onder meer bij reflectieoefeningen (Korthagen, 2002). Wanneer we een situatie als 'congruent' ervaren, dan ervaren we tussen alle niveaus een open verbinding. Het is als het ware vergelijkbaar met een ui die tot aan de kern gepeld wordt. Is de manier waarop we onze omgeving ervaren in overeenstemming met wie we zijn, onze identiteit, dan zijn we tot in onze kern betrokken.

Het tegenovergestelde kan ook voorvallen: wanneer je een situatie incongruent aanvoelt, is het zinvol om eens te reflecteren op de verschillende niveaus. Welke waarden of overtuigingen heb je als leerkracht? En hoe uit zich dat in de realiteit?

De onderste helft van bovenstaande figuur is onzichtbaar, de bovenste helft is zichtbaar via gedrag, bijvoorbeeld talenten en vaardigheden van de leerkracht, de klassituatie, ... Je identiteit als leerkracht, je overtuiging en betrokkenheid zijn onzichtbaar: wie ben ik? Waarom doe ik het? Wat vind ik belangrijk? Wat wil ik dat de leerlingen bijleren? Waar geloof ik in? Wat is mijn missie? Wat is mijn drijfveer? Waar geloof ik in?

De onzichtbare waarden, overtuigingen en betrokkenheid van de verschillende leerkrachten zichtbaar maken binnen het eigen team kan heel leerrijk zijn. Het geeft de diversiteit binnen het eigen team weer. Een leerkrachtenkorps is immers een weerspiegeling van de maatschappij, bestaande uit diverse leerkrachten met diverse levensbeschouwingen. Een manier om deze diversiteit zichtbaar te maken is werken met Caleidoscopia-kaarten.

DIVERSI-DATE IN DE LERAARSKAMER: CALEIDOSCOPIAKAARTEN

Verloop van de werkvormen:

Op de grond liggen verschillende Caleidoscopia-kaarten (zie hieronder en online op hig.be/nl/diversi-date). Om beurten gaat iedere deelnemende leerkracht, leerlingenbegeleider en/of schoolondersteuner stilstaan bij het voor hen belangrijkste thema en legt uit op basis van welke opvattingen of overtuiging dit thema belangrijk is voor hem/haar. Herhaal enkele keren, m.a.w. verplaats je naar het tweede belangrijkste en derde thema en leg verder uit.

Doel van de werkvorm:

Elkaar beter leren kennen, elkaars overtuigingen en motivaties leren kennen, en ook leren van elkaar. Leren reflecteren over de vraag: waarom doe ik wat ik doe? Begrip en respect tonen voor elkaar begint in het team. Deze werkvorm heeft ook als doel inzicht te krijgen in de diversiteit tussen leerkrachten, polarisering en uitsluitingsmechanismen in het eigen leerkrachtenkorps zichtbaar te maken en ook tegen te gaan. Vanuit gemeenschappelijke overtuigingen kan er ook engagement ontstaan of projecten worden ontwikkeld.





ETNICITEIT

SOCIALE KLASSE

LEVENSFASE

TALENT

BEPERKING

RELIGIE

OPVOEDING / OPLEIDING

SEKSUELE IDENTITEIT

SEKSE / GENDER

*Tjoe T, et.al (2016). Caleidoscopia.
Spelen met diversiteit. Theorie, praktijk
en ervaring. Garant: Antwerpen.*

Een voorbeeld:

"Ik ben ervan overtuigd dat iedereen een talent heeft en dat de leerkracht de opdracht heeft het beste in de student naar boven te halen. Dat vind ik het allerbelangrijkste. Daaruit volgt wel meteen dat het soms belangrijk is om met de student samen op zoek te gaan naar waar hij of zij beperkingen of belemmeringen tegen komt en waar ik als leerkracht deze ook kan benoemen als werkpunten en nagaan wat eventuele hefboomvaardigheden zijn.

Omgaan of leren omgaan met leerlingen/studenten van verschillende origine (ethniciteit), ook buiten België, vind ik ook erg belangrijk. Ik heb dit vooreerst ervaren in mijn werk voor het CLB. Daar heb ik beseft dat naar school gaan en het belang van school een zeer Westers gedachtegoed is. Ik heb er bijvoorbeeld met Romazigeuners gewerkt, mensen van Afrikaanse, Marokkaanse afkomst, ... Cultuursensitief werken is iets waar ik veel belang aan hecht, een waar ik zelf ook in wil groeien vanuit de idee: we leren van elkaar. Sensibilisering van het belang van onderwijs en aanklampend werken is hierbij ook een grote opdracht. Dit is eigenlijk voor alle kwetsbare gezinnen zo (sociale klasse)."

Deze verhalen delen met elkaar is belangrijk voor het ontstaan van verbondenheid op leerkrachtenniveau. Vanuit die verbinding en erkenning van verhalen kunnen toffe ideeën en fijne projecten ontstaan.



SAMENWERKING
TAAL RIJK IS NIET BELANG-
om te communiceren

Diversi-Date in de klas

Ook op klasniveau is er meer dan ooit nood aan verbinding. Meerdere onderzoeken tonen aan dat leerkrachten belangrijke sleutelfiguren zijn die invloed hebben op het welbevinden van leerlingen op school. Van nieuwe leerkrachten wordt verwacht dat ze steeds constructiever kunnen omgaan met superdiverse klassen en de grootstedelijke uitdagingen daarmee verbonden (Workshop leerkrachten, Diversi-Date, 2018). Dat is niet altijd gemakkelijk. Brussel heeft als hoofdstad te kampen met een grote uitstroom van leerlingen zonder diploma. In het schooljaar 2014-2015 ging het over zo'n 20% (Klasse, 2016). Maar ook Vlaanderen heeft te kampen met dit probleem. Eén van de mogelijke verklaringen is dat jongeren de connectie met de school verliezen. Verbindend werken is een belangrijke opdracht voor de leerkracht zodat jongeren zich goed én veilig voelen op school. Dialoog is voor verbindend werken cruciaal. Jongeren moeten het gevoel krijgen dat ze gehoord worden en hun mening ertoe doet, ook in de klasgroep waartoe ze behoren. Door de stijgende polarisering in onze samenleving, waarbij deze polarisering ook binnenkomt in de school en de klas, heeft de leerkracht een uitdagende opdracht hierin. De Nederlandse filosoof Bart Brandsma suggereert in het tijdschrift Klasse (2017) dat er voor de leerkracht een belangrijke, uitdagende rol als bruggenbouwer is weggelegd.





POSITIE VAN DE LEERKRACHT: BRUGGENBOUWER

Een bruggenbouwer neemt een objectieve en neutrale positie in om de dialoog op gang te brengen, ook bij conflicten. Op zo'n moment is de leerkracht eerder een procesbegeleider dan dat hij/zij een inhoudelijke inbreng levert of dat diens mening ertoe doet. Het is daarbij van belang dat de dialoog kan verlopen vanuit een niet-oordelende houding en dat actief en respectvol luisteren naar elkaar met het nodige inlevingsvermogen gestimuleerd wordt. Luisteren naar elkaar betekent ook voldoende neutrale vragen stellen en doorvragen, eerder dan meningen geven.

Vraag je af (Klasse, 2017): Wat weet ik? Wat wil ik vragen? En wat wil ik leren? Niet: wat vind ik? Andere relevante vragen zijn: Wat raakt me? Wat herken ik? Kunnen we hier iets mee, nu of in de toekomst? Met andere woorden, een gezonde nieuwsgierigheid kan bijdragen tot een open dialoog.



KLASOMGEVING

Om interlevensbeschouwelijke dialoog tot stand te brengen bij de leerlingen, creëer je best een omgeving die aan volgende voorwaarden voldoet: een veilig klimaat, oprechte verbinding en een krachtige leeromgeving (Diversi-Date, 2017, OCB-vorming leerkrachten). Dit is ook wat de Diversi-Datedag wil doen. We bespreken deze drie voorwaarden hieronder.

1 *Een veilig klimaat*

Leerlingen die veel nabijheid en veiligheid kunnen ervaren van de leerkracht, hebben veel motivatie om te leren, niet alleen theoretisch maar ook van elkaar. De leerling moet zich welkom voelen, niet bezig zijn met andere dingen, durven zeggen wanneer het moeilijk gaat,... (Van Puymbroeck, M. & Taelman, W., z.d. en Diversi-Date, 2017, OCB-vorming leerkrachten). Dat een veilig klimaat belangrijk is, beamen enkele studenten Gezinswetenschappen. We vroegen hen wat zij als ondersteunend ervaren bij leerkrachten tijdens hun eigen schoolloopbaan.

RESPECT

De eerste schooldagen in een nieuwe groep is het belangrijk dat leerlingen veiligheid ervaren. Deze leerkracht is hier alert voor uitsluitingsmechanismen of polariserend gedrag en betwist dit ook. Ze speelt in op negatieve groepsdynamieken.

Wat zou jij als leerkracht vanuit je brugfunctie in deze situatie doen?

EMPATHIE

Deze getuigenis bevestigt dat een leerkracht een belangrijke, nabije vertrouwensfiguur is. Oog hebben voor, en inspelen op non-verbaal gedrag en gevoelens is essentieel. Leerkrachten die ook de dialoog durven aangaan over wat ze observeren en opmerken bij de leerling worden als waardevol ervaren.

je gemak bij hen. Bij zulke leerkrachten ga ik uit mezelf ook wel vragen stellen of eens ten rade indien ik problemen ondervind. Dan voel je je als leerling ondersteund en ben je niet zomaar een persoon die in de les zit naast 25 andere leerlingen. Met zo'n aanpak kan een leerkracht het beste in leerlingen naar boven halen."

Student Gezinswetenschappen

"Eén van de eerste schooldagen in het eerste middelbaar werd iedereen geplaatst op alfabetische volgorde bij het vak Techniek. Op het moment dat de leerkracht mijn naam vernoemde, begonnen twee meisjes te lachen met mijn achternaam, Van Reeth. Die leerkracht had dat gehoord en berispte die twee meisjes. Dat deze leerkracht zo reageerde op het gedrag van die twee meisjes gaf mij een veiliger gevoel bij die leerkracht."

Student Gezinswetenschappen

"leerkrachten zijn belangrijke figuren in het leven en in de ontwikkeling van leerlingen. Ze vormen een groot vangnet en zijn veel met de leerlingen bezig. In mijn eigen ervaring merk ik dat niet elke leerkracht dit doet. Ze merken niet op wanneer je je als leerling slecht voelt en doen er daardoor ook niets aan. Maar ik heb ook goede ervaringen met leerkrachten waarmee je een band kan opbouwen. Die leerkrachten zijn interactief bezig met leerlingen, betrekken hen bij het leerproces, spelen in op de noden van de leerlingen. Maar ze bekijken de leerlingen ook individueel. Ze merken op wanneer er iets is en je voelt je snel op

ONVOORWAARDELIJKEAANVAARDING

Uit dit voorbeeld blijkt het zinvol om te bevragen en te zien wat een leerling nodig heeft en hierover in overleg te gaan. Dit wil zeggen dat iedere leerling als uniek ervaren wordt. Deze individuele aanpak en het gevoel van verbinding, vanuit onvoorwaardelijkheid, kan bijdragen tot het ervaren van succes voor de leerling in plaats van faalervaringen op te doen, die kunnen leiden tot schoolmoeheid.

"In het eerste en tweede middelbaar had ik een vak techniek. Die leerkracht hielp mij met de taken die ik niet goed kon. Vaak moesten wij dingen uittekenen of proefjes doen maar dit kon ik niet zo goed vanwege mijn visuele beperking. Zij betekende veel voor mij. Wanneer zij zag dat het moeilijk ging met mij, sprak ze mij hierover aan. Dergelijke kleine gesprekjes deden echt deugd."

Student Cezinswetenschappen

AUTHENTIEK

Individuele begeleiding en de authentieke leerkracht zijn in dit voorbeeld succesvol. Tegelijk uit de leerkracht het geloof in en waardering voor de leerling en dat werkt versterkend: psychologe Carol Dweck (2016) geeft aan dat leerlingen moeten bewust worden van hoe ze denken over zichzelf en hun prestaties. 'Ik kan het niet' (fixed mindset) kan je als leerkracht best ombuigen naar 'Ik kan dit nog niet' (growth mindset) door het aanbieden van voldoende ondersteuning, regelmatige waarderende feedback en/of succeservaringen.

"Als leerling in de middelbare school was ik niet zo goed in wiskunde. Mijn leerkracht van wiskunde merkte dit op en vroeg hoe het kwam dat ik slechte punten haalde. Om te tonen dat ik echt mijn best deed voor mijn toetsen van wiskunde gaf ik mijn voorbereidingen af. Mijn leerkracht zag op die manier alles wat ik deed voor haar vak. Toen ze merkte dat mijn toetsen niet beter werden, heeft ze mij bij haar thuis bijles gegeven en stuurde ze mij opdrachten door die ik thuis mocht maken. Als ik een vraag had over wiskunde dan antwoordde ze zo snel mogelijk."

Student Cezinswetenschappen

Uit de verhalen van de studenten Gezinswetenschappen stellen we vast dat de leerkracht ook een beetje hulpverlener is in zijn klas. De eerste doelstelling is ervoor te zorgen dat er een veilig klimaat in de klas of tussen leerkracht-leerling heerst. De opleiding Gezinswetenschappen, een sociaal-agogische opleiding die voorbereidt op werken in de hulpverlening, hecht veel belang aan het verwerven van de Rogeriaanse grondhoudingen om een veilige 'cliënt'-omgeving te kunnen realiseren, deze zijn: empathie, respect, onvoorwaardelijke aanvaarding en authenticiteit en zien we ook terug in de voorbeelden. Opdat de leerling zich veilig voelt, kan het helpend zijn om deze grondhoudingen toe te passen. Hieruit ontstaat een vertrouwensrelatie die de leerling versterkt in zijn functioneren en zijn identiteitsontwikkeling.

Met deze bovenstaande grondhoudingen - respect, empathie, onvoorwaardelijke aanvaarding en authenticiteit - en als bruggenbouwer kan de leerkracht in dialoog gaan met zijn leerlingen.



2 Oprechte verbinding

Een tweede belangrijke voorwaarde voor interlevensbeschouwelijke dialoog is het creëren van oprechte verbinding (Diversi-Date, 2017, OCB-vorming leerkrachten).

Maatschappelijk controversiële thema's blijven niet buiten aan de schoolpoort maar komen mee binnen met de leerlingen. Vluchtelingen, terreur, het dreigingsniveau, het hoofddoekendebat, ... Leerlingen zijn ook vaak erg betrokken of hebben een duidelijke mening over deze diverse thema's. Dat maakt het voor de leerkracht boeiend om hier een weg in te zoeken (Workshop leerkrachten, Diversi-Date 2018).

Het is belangrijk dat iedere leerling echt gezien en gehoord wordt. Het betekent ook dat leerkracht en leerling hun positie, rol of functie trachten te verlaten en van mens tot mens in gesprek gaan met elkaar. Dit betekent een authentieke relatie aangaan waarbij ieder een lerende houding aanneemt, en vertrekt vanuit het niet-weten en onvoorwaardelijk begrip voor een ander. Dit vanuit het motto en met als doel: 'We leren van elkaar'.

We geven hieronder enkele praktijkgerichte methodieken die ondersteunend zijn bij het ontstaan en versterken van verbindende dialoog in de klas of op school.

METHODIEK: VERBINDENDE DIALOOG OF GEWELDLOZE COMMUNICATIE

Verbindende dialoog kan ontstaan in de relatie leerkracht en leerling, maar ook tijdens klasgesprekken, discussies en tijdens samenwerking in kleine groepjes. Hieronder geven we enkele belangrijke ingrediënten om een gesprek goed te laten verlopen met voldoende aandacht voor het verhaal van de leerling. Dit zijn ook vaardigheden die de studenten Gezinswetenschappen zich eigen maakten via het vak 'helpende gesprekken' om in dialoog te kunnen gaan met de leerlingen op de Diversi-Datedag.

De basis van verbindende communicatie is te vinden bij klinisch psycholoog Marshall Rosenberg (ook wel bekend van geweldloze communicatie). Rosenberg (2011) stelde vast dat conflict en geweld gepaard gaan met geweld in ons taalgebruik. Dit is alle taalgebruik dat ons van elkaar verwijdert: o.a. kritiek, oordelen ('juist-fout, goed-slecht'), analyses, vergelijkingen,



eisen ('moeten'), ... Persoon A en persoon B houden vast aan hun eigen positie. Verbindende dialoog betekent dat mensen elkaar echt ontmoeten en proberen te begrijpen door zich in te leven in de ander, diens wensen, belangen en behoeften. Er zijn drie fasen in dit communicatieproces:

1. Zelfempathie, d.w.z. waarnemen en bewust worden van eigen gevoelens, oordelen en kritiek alvorens te reageren, of: wat nemen we waar en hoe voelen we ons daarbij?
2. Empathisch luisteren naar de ander, zijn gedachten, gevoelens, behoeften, emoties beluisteren of: wat vindt de ander belangrijk en waaraan heeft hij behoefte?

Je luistert, ook door woorden heen, naar gevoelens en behoeftes in het hier en nu.

Voorbeeld: Voel je je... kan het dat je nood hebt aan...? Zou je willen dat...?

3. Empathisch uitdrukken wat je wil zeggen: dit betekent het omzetten van wat je voelt in een concrete behoefte of een concrete vraag. Hoe ervaar jij de situatie en wat doet het met je? Wat zou jij graag willen om die behoefte te vervullen? Steeds vanuit de ik-vorm je eigen gevoelens en gedachten benoemen.

Voorbeeld: Als ik zie/hoor/merk dat... voel ik me... omdat ik nood heb aan... Kan je/Wil je...?

Je zegt niet wat je van de ander denkt of vindt, maar zegt iets over jezelf, wat het voor de ander makkelijker maakt jou te kunnen begrijpen.

(Rosenberg, 2011)





Gouden basisregels voor verbindende dialoog

1. Luister goed en onbevooroordeeld naar de ander en bedenk welke vraag je zal stellen.
2. Zoek naar verschil, maar ook naar gemeenschappelijkheden.
3. Heb respect voor de mening van de ander, en probeer je eigen mening constructief en empathisch te verwoorden.
4. Vraag naar voorbeelden als iets vaag of onduidelijk is.
5. Zorg ervoor dat de ander je begrijpt, en benoem het ook als je hem/haar niet begrijpt, of parafraseer om zeker te zijn dat je het begrepen hebt.
6. Het gaat niet over gelijk of ongelijk, het gaat eerder over ontdekken en nieuwsgierig zijn.
7. Verduidelijk als de ander je niet begrijpt.
8. Stel open vragen en vat samen, dit wil zeggen breng ordening in het verhaal.
9. Zorg voor vertrouwen en veiligheid. Wees aandachtig aanwezig (present) en geef ook ruimte aan stiltes.
10. Je mag creatief zijn. Het mag leuk en grappig zijn, creëer een ontspannen sfeer.

(Remmerswaal, 2013)

Tip

Bekijk enkele televisie-uitzendingen van De Klas via één (www.een.be/de-klas). In deze afleveringen gaat een bekende Vlaming op een authentieke wijze in gesprek met een klas scholieren en dit rond verschillende thema's: liefde, gezin en opvoeding, humor, gender en rollenpatronen, genetica, ... (één, 2017).

METHODIEK: SOCRATISCH GESPREK

"In de professionele bachelor lerarenopleiding van Odisee in Brussel kiezen lectoren voor de methodiek van het 'socratisch gesprek' om bepaalde morele thema's niet uit de weg te gaan, maar eerder aan te grijpen als opportuniteit voor een onderzoeksgesprek. De basis van dit socratisch gesprek is filosoferen, wat voor 'verdiepend denken' staat. Deze manier van denken opent nieuwe perspectieven, nieuwe manieren om naar de wereld en de ander te kijken. Tijdens socratische gesprekken gaat het dan niet enkel om het herkennen van controverses, maar ook om een manier te vinden om in te grijpen op deze thema's zodat het inzicht toeneemt."

*Eef Cornelissen en Veerle Verschoren,
lerarenopleiding, Odisee **

Een socratisch gesprek is gebaseerd op de vraagtechniek van de filosoof Socrates. Oordelen worden omgebogen tot reflectievragen, en de niet-oordelende houding van de gespreksleider maakt het mogelijk om over polariserende onderwerpen een verbindend gesprek te houden. Het komt neer op het ondervragen van opvattingen, meningen en oordelen van de ander of het onderzoeken van de ideeënwereld van de ander. Morele kwesties worden in vraag gesteld en hierdoor peil je naar de denkbeelden en meningen die hiermee verbonden zijn, datgene wat onzichtbaar is, zeg maar.

Uit de Socratische methode leren we dat je pas echt begrijpt wat de ander bedoelt als je verdere vragen stelt zoals 'Wat bedoel je met...?', 'Kan je uitleggen waarom je dat denkt?', 'Waar komt deze vraag of opmerking vandaan?'. Dit geeft ons de kans om de ander echt te leren kennen, zonder oordelen te vellen. Deze vraagtechniek verschaft de nodige emotionele neutraliteit om diepgang in de dialoog brengen. Niet het geven van je eigen mening telt, maar wel het stellen van de juiste vragen. Het doel is bruggen bouwen, perspectieven delen en nieuwe mogelijkheden ontdekken (Yentür en Cornelissen, Kijkwijzer democratische dialoog).

* Voor meer informatie over het socratisch gesprek verwijzen we naar Eef Cornelissen en Veerle Verschoren van Odisee en de website www.democratischdialoog.be. Eef Cornelissen schreef samen met Arzu Yentür ook een kijkwijzer over deze methodiek: Yentür, A. en Cornelissen, E. (Z.d.) Kijkwijzer democratische dialoog. Erasmushogeschool: Brussel.



3 Een krachtige en cultuursensitieve leeromgeving

Wat heeft iedereen nodig en hoe kunnen we daarvoor zorgen? Hoe kunnen we ervoor zorgen dat jongeren in de klas tot écht leren komen, vanuit hun eigen leefwereld, aansluitend bij wie ze zijn, hun interesses en dit met de gepaste ondersteuning? Dat vraagt in dialoog samen zoeken naar nieuwe oplossingen, creatief denken en out-of-the-box denken stimuleren, vanuit een 'open identiteit'. (Diversi-Date, 2017, OCB-vorming leerkrachten)

"De sleutel om vertrouwen tussen leerkrachten en leerlingen te versterken is zulke activiteiten als Diversi-Date. Dat leerlingen in hun identiteit bevestigd worden. Ik mag tonen wie ik ben. Dat ze mogen rappen, dat ze mogen gibberen,... Eén van onze jongens toonde zijn talent. Op school vinden ze die jongen een beetje een moeilijke. Ik kan dat als leerkracht nu opentrekken door wat ik gezien heb op Diversi-Date."

Leerkracht KTA Jette



EEN KRACHTIGE LEEROMGEVING BIJ INTERLEVENSBESCHOUWELIJKE DIALOOG

gebaseerd op de methodiek 'Brussel in Dialoog', De Foyer vzw, Brussel.

1. Ieder vertrekt vanuit zichzelf en de eigen persoonlijke ervaring: wij-zij-gesprekken zijn uit den boze.
2. Deel positieve ervaringen: vertrek vanuit een positieve ingesteldheid naar de leerlingen toe of belicht de positieve elementen uit een gesprek.
3. Iedere leerling is expert in zijn eigen levenservaring.
4. Luister actief naar elkaar en laat de ander zijn/haar verhaal brengen.
5. Een dialoog is geen debat: dus zoek niet naar pro's of contra's. Ga op zoek naar datgene wat verbindt.

CULTUREEL SENSITIEVE LEEROMGEVING

In een superdiverse klascontext is het wel belangrijk intercultureel gevoelig te zijn. Dit wil zeggen dat je naar cultuur kan kijken vanuit je eigen referentiekader maar ook vanuit het referentiekader van de ander. Met andere woorden: van waaruit ontstaan meningen of thema's, of van waaruit ontstaat een bepaalde kijk op het leven (levensbeschouwing)?

Volgende kenmerken zijn onderdeel van cultureel sensitieve dialoog.

- **Openheid:** openstaan voor de ander en zijn perspectief beluisteren. Mogelijke verschillen niet onmiddellijk uitvergrooten of afwerpen.
- **Flexibiliteit:** in staat zijn om flexibel om te gaan met concrete situaties en kunnen afwijken van een standaardaanpak, mening, overtuiging of eigen gewoonte.
- **Emotionele weerbaarheid:** interculturele ervaringen durven aangaan, durven delen en leren van de leerlingen.
- **Culturele sensitiviteit:** oog hebben voor de culturele betekenis van gebeurtenissen, maar hier ook op een genuanceerde manier mee omgaan.
- **Persoonlijke autonomie:** het eigen referentiekader kunnen expliciteren en kritisch bevragen. Eigen grenzen kunnen aangeven en verantwoorden.
- **Communicatief bewustzijn:** inzien dat de inhoud en de vorm van communicatie cultureel gekleurd zijn en dat dit tot botsingen kan leiden. Oog hebben voor de wijze waarop deze communicatieve vaardigheden dergelijke botsingen kunnen uitklaren.

Bronnen

Amkreutz R. (30/08/2017). Burgerschap wordt vak op school. De Morgen, geraadpleegd op 14/09/2017 via <https://www.demorgen.be/binnenland/burgerschap-wordt-vak-op-school-bc46d88d/>

Barry, S. (z.d.) James Marcia, Socio-Emotional Theorist. Ego identity statuses. Geraadpleegd op 14/09/2017 via <https://socioemotional.weebly.com/james-marcia.html>

Commissie Levensbeschouwelijke Vakken (2012) Interlevensbeschouwelijke competenties. Onderwijsinspectie: Vlaanderen, geraadpleegd op 14/09/2017 via http://www.onderwijsinspectie.be/sites/default/files/atoms/files/20121206_dossier_ILSenLLD.pdf

Debaets, B. (2016). Samenlevingsinitiatieven. Projecten. #Stronger Brussels. Brussel: Vlaamse Gemeenschapscommissie. Geraadpleegd op 14/09/2017 via <http://www.bwr.be/nieuws.php?mfmdetail&id=1527>

Debaets, B. (2017). Toespraak Diversi-Date. Brussel: Hoger Instituut voor Gezinswetenschappen.

De Standaard (3 april 2018). Burgerschap wordt verplichte leerstof. Leerlingen moeten elkaar niet louter tolereren, maar leren om met elkaar samen te leven. De Standaard. Geraadpleegd op 22/08/2018 via <https://www.hln.be/nieuws/binnenland/onderwijs/burgerschap-wordt-verplichte-leerstof-leerlingen-moeten-elkaar-niet-louter-tolereren-maar-leren-om-met-elkaar-samen-te-leven-a61988cf/>

Diversi-Date (28/10/2016). Denktank. Brussel: Hoger Instituut voor Gezinswetenschappen.

Diversi-Date (2017). OCB-vorming leerkrachten. Brussel: Onderwijscentrum.

Diversi-Date (2017). Spelworkshop leerlingen. Antwerpen: Jong en Van Zin.

Diversi-Date (2017). Kookworkshop. Brussel: Cultureghem.

Diversi-Date (2017). Digital Storytelling. Brussel: Odisee, Sociaal werk.

Diversi-Date (2018). Workshop leerkrachten. Brussel: Odisee, Gezinswetenschappen en Lerarenopleiding.

Dulwich Centre (z.d.). The Tree of Life . Geraadpleegd op 14/09/2017 via <http://dulwichcentre.com.au/the-tree-of-life/>.

Dweck C (2015). Mindset. De weg naar een succesvol leven. Amsterdam: Uitgeverij SWP

Eén. (2017). De Klas [televisieuitzending]. Geraadpleegd op 14/09/2017 via <https://www.een.be/de-klas>.

Ella (z.d.) Intersectioneel denken. Geraadpleegd op 4/09/2018 via <http://www.ellavzw.be/sites/default/files/Handleiding%20Intersectionaliteit%20ELLA%20VZW.pdf>.

Klasse. (2016). School verlaten zonder diploma. Geraadpleegd op 11/07/2018 via <https://www.klasse.be/71026/schoolverlaten-zonder-diploma-welke-leerlingen>

Klasse. (2017). Wij-zij-denken. Een leraar is de burgemeester van zijn klas. Geraadpleegd op 11/07/2018 via <https://www.klasse.be/124857/polarisering-brandsma-burgemeester-klas>.

Korthagen F. (2002) Niveau in Reflectie. Naar maatwerk in begeleiding. Tijdschrift voor Lerarenopleiders jrg. 23 (1). pp 29-38

Maks vzw. (2017) Digital Storytelling. Geraadpleegd op 14/09/2017 via <https://maksvzw.org/projects/digital-storytelling/>

Raad voor Inspectie en Begeleiding niet-confessionele Zedenleer (juni 2010) Interlevensbeschouwelijke competenties. Geraadpleegd op 14/09/2017 via <http://ribz.be/wp-content/uploads/2015/11/interlevensbeschouwelijkecompetenties.pdf>.

Remmerswaal, J.(2013). Groepsdynamica, een inleiding op theorie en praktijk. Boom/Nelissen: Amsterdam.

Rosenberg, M. (2011). Geweldloze communicatie. Ontwapenend, doeltreffend en verbindend. Leminiscaat: Rotterdam.

Samuel Killermann (2012). You Soup: understanding diversity and the intersections of identity. Geraadpleegd op 20/08/2018 via <http://itspronouncedmetrosexual.com/2012/10/individual-difference-and-group-similarity/>

School of Education (z.d.) Entercultureel. Interculturele gevoeligheid bij leerkrachten. Geraadpleegd op 29/06/2017 via <https://associatie.kuleuven.be/schoolofeducation/bijlagen/Visietekst%20oen%20E-course%20E-cultureel%20werken.pdf>

Tjoa T, et.al (2016). Caleidoscopia. Spelen met diversiteit. Theorie, praktijk en ervaring. Garant: Antwerpen.

Van Puymbroeck, M. & Taelman, W., (z.d.) Controversiële onderwerpen in de klas Informatief pakket rond het behandelen van heftige meningsverschillen in de klas (lager en secundair onderwijs). Antwerpen: Vormen vzw.

Vlaams Parlement (2010). Voeten. Geraadpleegd op 14/09/2017 via <http://www.dekrachtvanjstem.be/wie-zijn-we/achtergrond/voeten>

Yentür, A. en Cornelissen, E. (Z.d.) Kijkwijzer democratische dialoog. Erasmushogeschool: Brussel





Colofon


DIVERSI-DATE: TIPS EN METHODIEKEN VOOR INTERLEVENSBESCHOUWELIJKE DIALOOG TUSSEN JONGEREN

INHOUD	Leen De Clercq Eline Mechels Alexandre Reynders Kathleen Emmery
VORMGEVING	Wim Pauwels
UITGAVE	2018
ISBN	9789082120233

Deze praktijkgids is het resultaat van het project 'Diversi-Date' van het Kenniscentrum Gezinswetenschappen - Odisee, gefinancierd door de Vlaamse Gemeenschapscommissie.

Met dank aan de studenten van het tweede jaar Gezinswetenschappen.


KENNISCENTRUM
GEZINSWETENSCHAPPEN


 Huart Hamoirlaan 136, 1030 Schaarbeek

 www.hig.be

 /gezinswetenschappen

 @gezinswetensch

 kenniscentrum.hig@odisee.be

 02-240 68 40

Onze samenleving wordt steeds diverser. Dit biedt heel wat opportuniteiten maar brengt ook uitdagingen met zich mee. Eén daarvan is het stimuleren van een open en respectvolle houding ten aanzien van verschillende levensbeschouwingen. Levensbeschouwing is een kijk op de wereld die continue gevormd wordt, niet enkel door cultuur of religie maar ook door iemands achtergrond en ervaringen. Diversi-Date wil jongeren helpen de eigen levensbeschouwing en die van de ander te exploreren, steeds met respect voor het anders zijn. Voor deze interlevensbeschouwelijke dialoog maken we gebruik van talentgerichte methodieken die van alle tijden en alle gemeenschappen zijn maar die binnen iedere gemeenschap op een andere manier ingevuld worden, zoals spel, samen eten en koken, verhalen vertellen, etc.

In deze gids lichten we de visie van Diversi-Date toe en hoe je dit in de praktijk kan realiseren. We bieden speelse methodieken en oefeningen maar ook praktische leidraden voor leerkrachten om diversiteit en levensbeschouwing op school- en op klasniveau bespreekbaar te maken. Dit alles wordt gestaafd met theoretische kaders over diversiteit, identiteit en levensbeschouwing, en kadert binnen de eindtermen van het onderwijs

od'nee
KENNISCENTRUM
GEZINSWETENSCHAPPEN

 **brussel**